

УДК 378:37.01/09

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ТОВАРОЗНАВЦІВ

Гора Н.В.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди

У статті розкрито сутність поняття «умова» та охарактеризовано зміст поняття «педагогічні умови». На основі узагальнення існуючих наукових підходів подано власне розуміння педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх товарознавців у процесі вивчення фахових дисциплін. Визначено та обґрунтовано основні педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх товарознавців: органічне поєднання різних форм організації освітнього процесу; використання активних методів навчання у процесі вивчення дисциплін циклу професійної підготовки; спрямування змісту дисциплін циклу професійної підготовки на формування професійної компетентності; формування професійної компетентності майбутніх товарознавців відповідно до розробленої технології.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні бакалаври-товарознавці, компетентність, професійна компетентність, умови, педагогічні умови, активні метод навчання, форми організації освітнього процесу.

Постановка проблеми. Соціально-економічні зміни, процеси глобалізації та інтеграції, котрі відбуваються на сьогоднішній день на території України, визначили та установили нові пріоритети у формуванні професійної компетентності майбутніх товарознавців у закладах вищої освіти. При нинішніх умовах розвитку вищої освіти висуваються підвищені вимоги щодо формування професійних компетентностей майбутніх фахівців.

Проблема формування професійної компетентності майбутніх товарознавців полягає, в підготовці фахівця, що здатен глибоко і критично мислити, охарактеризувати склад, маркування, методи дослідження продукції як продовольчої, так і непродовольчої групи, самостійно генерувати та втілювати у практику нові ідеї і технології на основі виготовленого товару та методів їх розповсюдження.

Отже, постала необхідність формування професійної компетентності студентів – майбутніх товарознавців, що обумовлюється обґрунтуванням та реалізацією ефективних педагогічних умов.

Створення даних педагогічних умов у навчальному процесі дасть кожному студенту змогу сформулювати власну особистісну модель на шляху до вдосконалення професійної майстерності. Вони становлять собою конкретний набір вимог до навчального процесу, які сприяють більш якісному засвоєнню матеріалів, базуються на дидактичних принципах і є обов'язковими складниками моделювання неподільного педагогічного процесу, який спрямований на опанування студентами навчальною та науковою інформацією з конкретної дисципліни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури надає можливість встановити, що проблема формування професійної компетентності майбутніх фахівців досить ґрунтовно досліджена на рівні загальних положень педагогіки, психології і дидактики (А. Алексюк, С. Батишев, В. Беспалько, А. Маркова, І. Підласий, В. Серіков, В. Сластьонін, та ін.). Проблеми компетентнісного підходу до професійної освіти вивчали такі вчені: В. Журавльов, Е. Зеєр, І. Зимня, В. Краєвський, Дж. Равен,

Г. Селевко, А. Хуторський, С. Шишов та ін. Пошук шляхів формування професійної компетентності майбутніх фахівців здійснювали Є. Бондаревська, Т. Браже, В. Горчакова, А. Міщенко, А. Маркова, Ю. Сенько, В. Сластенин, В. Юдін та ін.

Проте, незважаючи на вагомий науковий результат цих досліджень, поза увагою дослідників залишилася проблема виявлення й обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх товарознавців у процесі вивчення фахових дисциплін

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на вагомий результат наукових пошуків у даних напрямках дослідження, поза увагою дослідників залишається формування професійної компетентності майбутніх фахівців з товарознавства. Зокрема на сьогоднішній день відсутні наукові доробки, що висвітлюють педагогічні умови формування професійних компетентностей майбутніх товарознавців у процесі вивчення фахових дисциплін.

Мета статті. Визначення та обґрунтування педагогічних умов, що впливають на формування професійних компетентностей майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу. Вхідження України у світовий освітній простір супроводжується суттєвими змінами в педагогічній теорії й освітній практиці. Головною являється усунення обмежень у професійній діяльності. Збільшення вираження власних думок і суджень та, відповідно, збільшення потоку інформації забезпечує необхідну свободу дій, своєчасне реагування на зовнішні зміни.

Сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а й здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво-компетентних громадян. В умовах формування інноваційного суспільства функціональними особливостями освіти є не тільки здатність надавати тим, хто навчається, обсяг знань та навичок, але й підвищувати здатність до сприйняття та використання на практиці нових наукових ідей, здібностей, ініціативності та новаторства [13, с. 155].

Вивчаючи проблематику формування професійних компетентностей майбутніх бакалаврів-товарознавців у процесі вивчення фахових дисциплін, можна сказати, що однією з головних характеристик процесу формування професійних компетентностей котра спроможна значно покращити їх становлення є реалізація певних педагогічних умов.

Для початку визначимо поняття «умова» та «педагогічна умова» на прикладі характеристик різних вчених та науковців.

Вивчення філософської та психолого-педагогічної літератури показало, що й досі немає термінологічної єдності щодо понять «умова», «педагогічна умова».

У філософії «умову» визначають як те, «від чого залежить дещо інше, що робить можливим наявність речі, стану, процесу на відміну від причини, яка є логічною умовою наслідку дії» і як «істотний компонент комплексу об'єктів, із наявності якого за необхідністю походить існування цього явища» [12, с. 207].

Вчений Л. Вигоцький розглядає поняття «умова», як сукупності об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних засобів його здійснення, коли забезпечується успішне вирішення поставленого завдання педагогічного спрямування [6, с. 285].

Словник з освіти та педагогіки визначає «умову» як сукупність перемінних природних, соціальних, зовнішніх та внутрішніх впливів, що продукують фізичний, психічний, моральний розвиток людини, її поведінку; виховання і навчання, формування особистості.

Тлумачний словник надає слову «умова» декілька значень:

- 1) необхідна обставина, що уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь;
- 2) обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється щонебудь [5, с. 1506].

Словник-довідник з професійної педагогіки визначає «педагогічні умови» як обставини, від яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості [11, с. 143].

У роботі Л.А. Карпенко наведено визначення [8, с. 326] поняття «умова» воно трактується як середовище, в якому перебувають і без якого не можуть існувати.

За баченням Б. Авдєєва, умови – це певні обставини, від яких залежить наявність чи зміна чого-небудь, що зумовлено ними [1, с. 43].

У працях Н. Бухлової поняття «умови» визначено як сукупність соціально-педагогічних і дидактичних фактів, що впливають на навчальний процес, та надають змогу керувати ним [4, с. 4].

У педагогіці під терміном «умови» розуміють фактори, від якого залежить ефективність процесу навчання [9, с. 118].

Отже, поняття «умова» розуміється як сукупність певних, фактів, обставин, впливів, процесів, що надають змогу управляти навчально-творчим процесом в результаті якого формується особистість.

Окрім поняття «умови» виділяють також вчені та дослідники й «педагогічні умови».

Вчені О.М. Пехота, В.Д. Будаков, А.М. Старєва [10, с. 183] вважають, що педагогічні умови – це система, складовими якої є певні норми, методи, умови, ситуації, що об'єктивно склалися та є необхідними для досягнення певної педагогічної мети.

Такі науковці, як А. Белкін [3, с. 15] і Л. Качалова [7, с. 98] розглядають педагогічні умови, як ключовий фактор успішності навчального процесу та комфортним педагогічним середовищем.

Ю. Бабанський під педагогічними умовами розуміє «становище, в якому компоненти навчального процесу представлені в найкращій взаємодії, що дає викладачеві змогу результативно працювати, керувати навчальним процесом, а тим, хто навчається – успішно працювати» [7].

Фурман Т. [14, с. 85] визначив педагогічні умови формування професійної компетентності фахівців економічної сфери: мотивування навчальної діяльності студентів; розробка дидактичного забезпечення аудиторного навчання і самостійної роботи студентів на засадах компетентного підходу.

З огляду на те, що випадково обрані педагогічні умови лише частково впливають на успішність розвитку досліджуваної компетентності, виникає потреба у створенні гнучкого комплексу умов. Вплив багатьох чинників на вибір педагогічних умов визначає необхідність встановлення до них певних вимог: ці умови повинні бути спрямовані на формування позитивної мотивації студентів і задоволення результатом творчої діяльності; мають сприяти розвитку особистості та її творчих здібностей; мають забезпечувати не тільки розвиток студента, а й професійне зростання викладача [2, с. 44].

Отже, опираючись на наведені дефініції, подамо власне розуміння педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх товарознавців у процесі вивчення фахових дисциплін – це сукупність заходів та методів навчання, що сприяють побудові навчально-творчого процесу з урахуванням потреб, інтересів та можливостей особистості що впливає на формування професійної компетентності майбутніх фахівців, та допомагає розкрити їх потенціал особистості в професійному та суспільному планах.

Враховуючи дидактичні принципи, структуру професійної компетентності та різні підходи науковців до педагогічних умов, нами було визначено такі педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх товарознавців:

1. Органічне поєднання різних форм організації освітнього процесу з метою формування професійної компетентності майбутніх товарознавців.

2. Використання активних методів навчання у процесі вивчення дисциплін циклу професійної підготовки.

3. Спрямування змісту дисциплін циклу професійної підготовки на формування професійної компетентності.

4. Формування професійної компетентності майбутніх товарознавців відповідно до розробленої технології.

Обґрунтуємо наведені педагогічні умови.

Перша педагогічна умова ґрунтується на класичних формах занять в поєднанні з креативними технологіями навчання, під час яких студенти то-

варознавці формують професійні компетентності, отримують загальну інформацію профільного характеру та мають змогу виконати її в практичній площині. Під час проведення такого формату занять студенти мають працювати в групах, тобто проводяться лекції в форматі бесіди, дискусії, диспуту. Оскільки такий формат навчання на нашу думку найефективніший та допомагає студентам не лише запам'ятовувати поданий матеріал, а й аналізувати, характеризувати та надає змогу переводити інформацію з теоретичної у практичну форму. Також до обґрунтування даної педагогічної умови відносить роботу товарознавців на практичних заняттях. Практичне заняття є найуживанішою формою навчання, оскільки студенти застосовують раніше отриману інформацію для розв'язання на прикладі конкретної ситуації. Тобто, можна сказати, що взаємозв'язок навчання у форматі лекцій-бесід, лекцій-дискусій та практичних занять є одним з найголовніших процесів набуття професійних компетентностей.

Друга педагогічна умова використовується для активізації навчально-творчого процесу під час навчання. Оскільки активні методи навчання спрямовані здебільшого на самостійну роботу та самостійне вирішення поставлених завдань, доцільно охарактеризувати деякі методи котрі застосовуємо під час вивчення фахових дисциплін майбутніх товарознавців.

Основними активними методами на заняттях товарознавців є дослідницький та метод стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності особистості.

Найуживанішим методом є дослідницький, оскільки під час заняття викладач разом зі студентами формують певну проблему, та протягом певного відведеного періоду часу мають її вирішити. Студенти самостійно вирішують завдання порівнюючи різні варіанти одержаних результатів, оскільки у процесі дослідження вони використовують свої здобуті знання раніше. Діяльність викладача під час вирішення поставленої проблеми зводиться до оперативного управління процесом. Навчальний процес при застосуванні дослідницького методу характеризується високою інтенсивністю, супроводжується підвищеним інтересом до аспектів вивчення фахової дисципліни, оскільки отримані знання за характером засвоєння вирізняються своєю глибиною, дієвістю та міцністю.

Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності особистості товарознавців спрямовані на формування та становлення позитивних мотивів навчання, оскільки відбувається стимулювання пізнавальної, навчально-творчої активності, що сприяє інтенсивності навчання.

Основними методами стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності є роз-

гляд та аналіз життєвих ситуацій, квести, застосування рольових ігор, а також використання інтерактивного навчального матеріалу (фільм, презентація, аудіокнига). Цікавими для студентів є презентації навчального матеріалу, який візуалізує матеріал та допомагає краще засвоюватись.

Третя педагогічна умова виражається через зміст спрямованості фахових дисциплін для студентів товарознавців. Головною умовою засвоєння знань з товарознавчих дисциплін є вміння аналізувати характер продукції, що це за продукція, до якого типу вона відноситься, якими методами її досліджувати, як визначається якість.

Четверта педагогічна умова виражається через технологію навчання за допомогою якої майбутні товарознавці зможуть реалізувати в повній мірі свої професійні компетентності.

Висновки і пропозиції. Головне призначення системи вищої освіти можна означити як підготовку майбутнього фахівця. Тому сам процес навчання студентів доцільно організувати у такий спосіб, щоб забезпечувати всебічний розвиток особистості. Засобом формування особистості при цьому стають освітні технології, а вже продуктом діяльності педагогічних колективів – особистість випускника закладу вищої освіти, що має бути компетентним як у професійному плані, так і в суспільному, тобто мати активну не лише в професійній галузі, але й мати активну життєву позицію, високий рівень громадської свідомості, бути компетентним при вирішенні проблем, які ставить перед ним життя.

Особливістю здобуття професії товарознавця є необхідність дотримання при навчанні таких педагогічних умов:

- органічне поєднання різних форм організації освітнього процесу з метою формування професійної компетентності майбутніх товарознавців;

- використання активних методів навчання у процесі вивчення дисциплін циклу професійної підготовки;

- спрямування змісту дисциплін циклу професійної підготовки на формування професійної компетентності;

- формування професійної компетентності майбутніх товарознавців відповідно до розробленої технології.

Тому особливо важливими у підготовці майбутніх товарознавців, стає належна організація навчально-виховного процесу, ефективна взаємодія всіх його учасників, врахування педагогічних умов освітнього процесу. Це сприятиме активізації фундаментальної підготовки студентів, адаптації до швидкісних темпів розвитку інформаційного суспільства, створюватиме сприятливі умови для опанування загальної освіти та обраної професії, трансформуватиме пізнавальну діяльність.

Список літератури:

1. Авдеев А. П. Влияние дифференцированного подхода к учащимся в проссе обучения на развитие у них стремления к самообразованию / А. П. Авдеев // Формирование у учащихся стремления к самообразованию. – Волгоград: ВГПИ, 1976. – С. 43-49.
2. Бакум З. П. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх дизайнерів одягу / З. П. Бакум, Л. В. Саприкіна // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2014. – № 1. – С. 44-49.

3. Белкин А. С. Ситуация успеха. Как ее создать: [кн. для учителя] / А. С. Белкин. – Москва: Просвещение, 1991. – 176 с. – (Серия: Мастерство учителя: идеи, советы, предложения).
4. Бухлова Н. В. Сутнісний зміст поняття «Самоосвітня компетентність» / Бухлова Н. В. // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2008. – № 1 – С. 4.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ, «Перун», 2009. – 1736 с.
6. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский. – М.: Педагогика, 1991. – 480 с.
7. Качалова Л. П. Педагогическая импровизация: теоретическое обоснование основных понятий, обеспечивающих диссертационное исследование: монография / Л. П. Качалова. – Шадринск, 2006. – 185 с.
8. Краткий психологический словарь / [сост. Л. А. Карпенко]. – Ростов на Дону: Феникс, 1998. – 512 с., с. 326.
9. Лошакова Т. Ф. Педагогическое управление процессом создания комфортной среды в образовательном учреждении / Лошакова Т. Ф. – Екатеринбург: изд-во Дома учителя, 2001. – 269 с.
10. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій / [Пехота О. М., Будак В. Д., Старева А. М. та ін.]; за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2003. – 240 с.
11. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / уклад. С. Гончаренко, та ін.; за ред. Н. Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.
12. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К.: Вища школа, 1982. – 215 с.
13. Різник В. В. Технологічні аспекти формування готовності майбутніх педагогів професійного навчання до професійної діяльності / В. В. Різник, Н. А. Різник // Теоретична і дидактична філологія. – 2017. – Вип. 24. – С. 155-165.
14. Фурман Т. Ю. Формування професійної компетентності у майбутніх фахівців економіки та підприємництва в процесі вивчення економічних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Т. Ю. Фурман. – Київ, 2012. – 287 с.

Гора Н.В.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ТОВАРОВЕДОВ

Аннотация

В статье раскрыта сущность понятия «условие» и охарактеризовано содержание понятия «педагогические условия». На основе обобщения существующих научных подходов подано собственное понимание педагогических условий формирования профессиональной компетентности будущих товароведов в процессе изучения профессиональных дисциплин. Определенно и обоснованы основные педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущих товароведов: органическое сочетание разных форм организации образовательного процесса; использование активных методов учебы в процессе изучения дисциплин цикла профессиональной подготовки; устремление содержания дисциплин цикла профессиональной подготовки на формирование профессиональной компетентности; формирование профессиональной компетентности будущих товароведов в соответствии с разработанной технологией.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущие бакалавры-товароведы, компетентность, профессиональная компетентность, условия, педагогические условия, активные метод учебы, формы организации образовательного процесса.

Gora N.V.

Pereiaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda

PEDAGOGICAL TERMS OF FORMING OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE COMMODITY EXPERTS

Summary

In the article essence of concept «condition» is exposed and maintenance of concept «pedagogical terms» is described. On the basis of generalization of existent scientific approaches the own understanding of pedagogical terms of forming of professional competence of future commodity experts is given in the process of study of professional disciplines. Certainly and the basic pedagogical terms of forming of professional competence of future commodity experts are reasonable: organic combination of different forms of organization of educational process; the use of active methods of studies is in the process of study of disciplines of cycle of professional preparation; aspiration of maintenance of disciplines of cycle of professional preparation is on forming of professional competence; forming of professional competence of future commodity experts is in accordance with the worked out technology.

Keywords: professional preparation, future commodity bachelors-experts, competence, professional competence, terms, pedagogical terms, active method of studies, form of organization of educational process.